

MOSTARLI ZİYÂÎ VE ŞİİRLERİNDEKİ ORJİNAL SÖYLEYİŞLER

Müberra GÜRGENDERELİ¹

Özet

XVI. yüzyılda yaşamış olan Mostarlı Hasan Ziyâî Boşnakların en eski divan şairlerindedir. Divan şairleri yüzyıllar boyunca yeni ve orijinal sözler bulma gayreti göstermişlerdir. Ziyâî’de de bu gayret açıkça görülmektedir. O, şiirlerinin kendisinden önce yazılan şiirlerden daha orijinal olduğunu iddia eder. Kasidelerinde de alışılmış kaside tarzının dışına çıkan şair, süslü ifade ve abartılı övgülerden uzak durmuş, divan şiiri geleneği içinde görülmeyen tasvirler yapmıştır. “Hane-i Vîrâne, Sengistân ve Şitâiyye” kasideleri hem şekil hem de içerik olarak klasik kasidelerden farklıdır. Bu kasideler daha çok realist, sembolik ve mizahi anlayışla yazılmış şiirlerdir. Ziyâî, bazen kendisi bazen de çevresiyle ince ince alay eder. Ziyâî, divan edebiyatında örneğine az rastlanan “Hasb-i Hâl” tarzı bir kaside de yazmıştır.

Ziyâî’nin alışılmışın dışına çıkma gayretiyle yazdığı bu şiirler onun klasik edebiyata yeni bir soluk getirme çabasının bir sonucudur. Bildiride Mostarlı Ziyâî hakkında bilgi verilecek ve divan şiirine getirmeye çalıştığı yeni söyleyişler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mostarlı Ziyâî, Divan Şiiri, Orijinal Söyleyişler

MOSTARLI ZIYAI AND THE ORIGINAL UTTERANCE OF HIS POEMS

Abstract

Mostarlı Ziyai one of Bosniaks most ancient Divan poets of the 16th centuries. Divan poets throughout the centuries have tried to find a new sayings. Ziyai also sought for it. He claimed that the more original poems. His kasides, out of tradition. He's not been done before in the depictions of traditional poetry does. “Hane-i Virane, Sengistan and Şitaiyye” kasides, in both form and content different from classical kasides. These poems, they are written from the perspective of a realist, symbolic and humorous. Ziyai sometimes mocks himself, sometimes in the surroundings. He wrote a “Hasb-i Hal” poem in the new style.

Ziyai wanted to add something new to classic literature. In this study, information will be given about Mostarlı Ziyai and the original utterance of his poems.

Key Words: Mostarlı Ziyai, Divan Poetry, Original Utterance

¹ Doç.Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Giriş

16. yüzyılda yaşamış olan Mostarlı Hasan Ziyâî, Boşnakların en eski divan şairlerinden biridir. Balkanlarda, özellikle de Bosna'da önemli bir şöhrete sahip olmasına rağmen, hayatı hakkındaki bilgiler Bosna'da yapılmış biyografik mahiyetteki birkaç küçük çalışmadan ibaretti. Mevcut tek nüshası, Edirne Selimiye Kütüphanesi elyazmaları bölümünde bulunan ve tarafımızdan tespit edilen divanının² ve diğer bir eseri olan Şeyh-i Sanân mesnevisinin³ incelenmesiyle, şairin hayatı ve eserleri gün ışığına çıkarılmıştır. Divanı ve Şeyh-i Sanân mesnevisinin yayımlanmasından sonra, bu eserler Bosna'da ve Türkiye'de yapılan pek çok çalışmaya kaynaklık etmiştir.

Edirne için önemli bir hazine olan ve ilk bağışlarını Sultan II. Selim'in bizzat yaptığı Selimiye Kütüphanesi, 3384'ü yazma olmak üzere toplam 11501 eserden meydana gelmektedir. Kütüphanede; Türkçe divanlar ve mesnevilerin yanı sıra pek çok dini, tasavvufî ve ahlaki eser bulunmaktadır. Kütüphanedeki Türkçe divanlardan biri olan Mostarlı Ziyâî'nin tek nüsha divanı, Boşnak araştırmacılar tarafından uzun yıllar aranmış, divanın Edirne'de bulunması Bosna-Hersek'teki Osmanlı edebiyatı araştırmacıları tarafından büyük ilgi görmüştür.

Nasıl ki Mostar köprüsü geçmişten günümüze Türkler ve Boşnaklar arasında bir kardeşlik köprüsü oluşturuyorsa, tarihin her döneminde önemli bir kültür merkezi olan Edirne de, kütüphanesinde bulunan Mostarlı Hasan Ziyâî divanı gibi saklı edebiyat hazineleriyle, Edirne'den Bosna-Hersek'e uzanan bir kültür köprüsü oluşturmaktadır.

Balkanların en önemli mimari eserlerden biri olan Mostar Köprüsü'nün kitabesindeki tarih beyitleri de Mostarlı Ziyâî tarafından yazılmıştır. Ne yazık ki bugün bu kitabe yerinde yoktur. Ziyâî, dünyada eşi benzeri olmayan bu köprüyü gökkuşağına benzetmiştir:

Kavs-i kuzahın aynı bir köprü binâ etti
Var mı bu cihân içre mânendi hey Allâhım
İbretle bakıp dedi târîhini bir ârif
El geçtiği köprüden biz de geçeriz şahım⁴

Ziyâî, şiirlerinde Balkanlar'da bulunan bazı şehir ve kasaba adlarına da yer vermiştir. Bunlar arasında; Hersek, Karadağ, Edirne, Eski Kiliselik, Akhisar Prusac, Benefşe Limanı gibi yer adları mevcuttur. Bir şiirinde şair; Hersek sancak beyi olduğunu bile hayal etmiştir.

Divanındaki bir nottan şairin adının Hasan, dedesinin ve büyük dedelerinin isimlerinin ise sırasıyla; Ali, Mahmud ve Yusuf olduğunu öğrenmekteyiz. Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla hayatını, yokluk ve sıkıntılarla geçiren Ziyâî, çok eski, harap ve yıkık bir evde oturmaktadır. Bu ev; fare delikleriyle dolu, her taraftan yağmur ve rüzgâr alan, tahtaları gıcırdayan, sobası devamlı tüten yıkık dökük bir yapıdır. Şair bu eve “*hâne- i vîrâne*” adını vermiştir.

Meskenim oldu dirîgâ bir ‘aceb mihnet yeri

² Müberra Gürgendereli (2002): *Hasan Ziyâî Hayatı Eserleri Sanatı ve Divanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

³ Müberra Gürgendereli (2007): *Mostarlı Ziyâî Şeyh-i San ‘ân Mesnevisi*, Kitabevi, İstanbul.

⁴ Gürgendereli (2002:343)

Hâne-i vîrâneye koydı felek ben çâkeri
(Divan/Kaside 11-1)

Hayatının bir döneminde kuru iftiraya uğradığını söyleyen ve şiirdeki yeteneğinden çok emin olan Ziyâî, yaşadığı devirde şiirlerinin itibar görmemesinin sebebini, hünerinin takdir edilmediği uzak bir vilayette kalmış olmasına bağlar. Şair payitahta ulaşip sanatını sergileyememesine üzülmekte ve çektiği maddi sıkıntılar yüzünden bildiklerini de unutmaktan korkmaktadır. Bu da Osmanlı döneminde idareciler tarafından sanatın teşvik edilmesinin sanata ve sanatçıya olan olumlu katkısının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hüner kadri bilinmez kaldım alçak bir vilâyette
Unutdum bildiğim dahi bu kıllette bu zillette
(Divan/Muaşşer 1-2)

Ziyâî, Şeyh-i Sanân mesnevisinde, fakirlikten kurtulmak için ailesiyle beraber gurbete çıktığını söyler. Burası deniz kenarında kayalık bir yerdir. Fakat gurbette de sıkıntıları devam edip ailesinin geçimini sağlayamayınca memleketine geri dönmeye karar verir. Bir beytinde ailesinin karnını doyuracak bir dilim ekmeği bile bulamadığından şikayet eder.

Ziyâî'nin kaç çocuğu olduğu bilinmemektedir. Sadece “*hâne-i vîrâne*” adlı kasidesinde; sobanın dumanının tütmesi sebebiyle ağladıklarını söylemesinden şairin birden fazla çocuğu olduğu anlaşılmaktadır.

Gâh eve girdikçe bakıp gülerim bî-ihityâr
Hep düttün derdinden ağlar görsem oğlancıkları
(Divan/Kaside 11-21)

Ziyâî bir zaman sonra, şair ve âlimlere değer verip onları koruyan, Balkanlar'ın meşhur Yahyâlı Beyleri sülalesinden gelen ve kendisi de bir Rumeli şairi olan *Vusûlî Mehmed Beğ*'in himayesine girer. Mehmed Beğ'in de ilgi ve teşvikiyle eserlerini daha rahat yazmaya başlayan şair, ona intisap ettikten sonra sıkıntularından bir miktar kurtulur. Edebiyat tarihçileri; Mehmed Beğ'in cömertliğiyle tanındığını ve sırtındaki elbisesi de dahil olmak üzere bütün kıymetli giysilerini hediye edecek kadar devrinin edebiyatçılarına değer verdiğini yazar. Hatta Gelibolulu Ali, Mehmed Beğ'in elbiselerini sanatkârlara hediye etmesi sebebiyle ancak terzilerinin yeni elbiseler dikmesinden sonra sokağa çıkabildiğini söyler⁵.

Ziyâî divanında, şairin ölümünden bir sene önce yani 1583'te(H.991) vâiz olduğunu gösteren bir tarih beyti de mevcuttur.

Ettikte Ziyâîyi takdîr-i Hudâ vâiz
Hâtif işitip dedi târîhini va 'ziyye
(Divan/Tarih 14)

⁵ Mustafa İsen(1994): *Kühü'l-ahbârın Tezkire Kısım*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, s.330.

Ziyâî 1584'te, doğduğu kasaba olan Mostar'da veba hastalığından ölmüştür. Kimin yazdığı bilinmeyen “*Rahmet-i Hakk'a vâsıl oldum pâk*” mısraı ölümüne düşürülmüş olan tarih mısraıdır⁶.

ESERLERİ

1. *Divan:*

Hasan Ziyâî'nin 1584'te Mostar'da tamamladığı hacimli, mürettep bir divanı mevcuttur. Bugüne kadar tek nüshası bulunabilen eser, Edirne Selimiye Kütüphanesi el yazmaları bölümü 2127 numarada kayıtlıdır.

Şair, divanının dibacesinde; gençlik günlerinde aşka meyl edip bu hevesle şiirler yazdığını, ihtiyarlığında da bunların müsveddede kalıp dağılmasını reva görmediğinden kaside, gazel ve diğer şiirlerden bir divan tertip ettiğini söyleyerek divanını yazma sebebini dile getir. Divanda Rumeli şairlerine has rintlik, kalenderilik, Hristiyanlık kültürü, Rumeli'ye ait yer adlarının mevcudiyeti, atasözleri ve deyimlere sıkça yer verme, halkın gelenek ve yaşayışını şiirine aksettirme, Rumeli söyleyişleri, halk söyleyişine yakın samimi ifadeler ve sadelik gibi belirgin özellikler mevcuttur. Bir gazel şairi olan Ziyâî, şiirlerinde sade, akıcı ve samimidir. Zarif ve tabii bir Türkçe ile söylenmiş gazellerin redifleri çoğunlukla Türkçe kelimelerden meydana gelmiştir. Sanat yapmak iddiasıyla yapmacıklığa düşmemiş, külfetsiz ve anlaşılır bir ifade kullanmıştır.

2. *Kıssa-i Şeyh Abdürrezzâk (Şeyh-i San'ân) Mesnevisi:*

Kıssa-i Şeyh Abdürrezzâk Mesnevisi, İslam ve tasavvuf felsefesi ile ilgili pek çok eserde zikredilen ve Attâr'ın Mantıkuttayrındaki hikayelerden biri olan meşhur Şeyh-i San'ân hikayesini anlatır. Mesnevinin; biri Londra'da, biri Zagreb'de, ikisi İstanbul'da olmak üzere dört nüshası vardır. Mesnevinin sonunda eserin tamamlanışına 1583(H.991)tarihi düşürülmüştür.

Şeyh-i San'ân kıssası, yıllardır söylenegelen “Sarı Gelin” türküsünün hikâye kaynağını da teşkil etmektedir. Halk arasında anlatılmakta olan çeşitli varyantları bulunan ve temelini klasik edebiyatımızdan alan “Şeyh Senan, Şeyh Senani” adlarıyla bilinen halk hikayesi, özellikle Doğu Anadolu'da çok meşhurdur. Türküdeki “*nenen ölsün*” ifadesinin aslının “*Senen(Sanan) ölsün*” olduğu iddia edilmektedir.

Aşık olduğu Hristiyan kızın peşine düşerek dininden vazgeçen ve bu uğurda pek çok aşağılama ve eziyetlere katlanan meşhur Şeyh-i San'ân'ın kıssası, divan şiirinde sık kullanılan bir mazmun olarak yer almasının yanında, dini-tasavvufi nitelik taşıyan bir hikaye olarak mesnevilere de konu olmuştur. Ziyâî, mesnevîde konu olarak Attâr'ın Mantıku't-tayrındaki Şeyh Sanân hikayesine sadık kalmakla beraber bazı ayrıntılarda ve hikayenin sonuç bölümünde değişiklikler yapma yoluna gitmiştir. Bu durum esere orijinal bir nitelik kazandırmıştır. Ziyâî'nin mesnevisini diğerlerinden ayıran en önemli özellik hikayenin sonuç bölümüdür. Attâr'ın hikayesinde Hristiyan güzeli, Şeyh'e kavuştuğu an Müslüman olur ve ölür. Ziyâî'nin eserinde ise Şeyh'in sevdiği kız hemen ölmez, Şeyh ile beraber Kabe'ye gelir, günlerini dua ve ibadetlerle geçirdikten sonra ölür. Bu farklılık; bir Rumeli şairi olan Ziyâî'nin eserinde, Balkanlarda yüzyıllar boyunca iç içe yaşayan Hristiyanlar ve Müslümanların dinlerinin karşılaştırılması olarak görülebilir. Şair bu eserinde Hristiyanlık ile

⁶ Dzemal Cehajic (1976): *Prilozi Zs Orijentalnu Filologiju*, Orijentalnu Institut u Sarejevu, Sarejevo, s.330.

Müslümanlığı mukayese etmiş, İslamiyet'in Hristiyanlığa olan üstünlüğünü vurgulamak istemiştir.

Tasavvufi bir nitelik taşıyan hikâyenin anlatmak istediği ana düşünce, aşkın insanın gönlünde olduğu fikridir. Aşk uğruna çekilen eziyetlere ve ayıplamalara alçak gönüllülikle katlanmak ve sabır göstermek gerekir. Aşk yolu, zorluklarla doludur ve gerçek aşka yani ilahi aşka ancak çekilen sıkıntılar neticesinde ulaşmak mümkündür.

3.Kenzü'l-esrâr:

Ziyâî, Nizâmî'nin Mahzenü'l-esrârına nazire olarak yazdığı 1565 beyitlik bu eserinde; ilim, namaz, aşk, kanaat, dünyanın faniliği, takva, haya, edep, yiğitlik, adalet, cimrilik ve günah gibi yirmi farklı konuda hikayeler anlatmış ve bu hikayelerle ilgili çeşitli nasihatlerde bulunmuştur⁷.

4.Varka vü Gülşâh:

Ziyâî'nin bugüne kadar bulunamamış olan bu eseri yazdığını, Kıssa-i Şeyh Abdürrezzâk Mesnevisi'nde yer alan bir beyitten anlıyoruz. Şair Şeyh-i San'ân'ın hikayesini yazma sebebini anlatırken bütün güzel hikayelerin daha önce yazıldığını "Varka vü Gülşâh"ı da kendisinin kaleme aldığını dile getirir.

Ziyâî'nin Şiirlerinde Orijinal Söyleyişler

Klasik edebiyatımızın çok bilinen bir özelliği de her beyitin başlı başına bir anlam ifade etmesiydi. Eski şairlerimizi değerlendirenler, bilhassa eski tezkireciler "bakir mazmun, bîkr-i mana, muntazam şiir" derken hep beyti kastederlerdi. Nitekim Zâtî'nin sunduğu bir gazeldeki ,

Geldi ol zühd libâsını kabâ ettirici
Zâhidâ hırkaya çek başını mânend-i keşef⁸

beytini II.Bayezid pek beğenir. Zâtî bu beyitte; şeriatın yasaklarından uzak duran din adamını yani zahidi, bütün ibadetini ve sakındıklarını tehlikeye sokacak kadar güzel olan sevgilinin gelişine karşı uyarır. Ona, tehlike karşısında başını kabuğunun içine sokan kaplumbağa gibi, başını hırkasının içine çekmesini öğütler. Beyitteki yeni ve renkli hayali gören padişah ; "Billahi görün alemde mana tükendi derler, dünya dolu manadır, hüner bu manayı bulmaktır."diyerek takdirini belirtir. Burada dikkat çekici olan nokta, Zâtî'nin beytindeki mananın yeniliğinin yanında, şiirden anlayan ve kendisi de şair olan padişahın, Zâtî'nin orijinal anlam bulma çabalarını teşvik etmesidir.

Eski şiirde *hayal* kavramı tezkirecilerin şairleri değerlendirme ölçülerinden birisidir. Şairin hayali için aranan hal ve vasıf olarak en başta "hâs, hâssa, bîkr" kavramlarına rastlarız. Bu aranan hayalin yeni, kendine özgü, başka hiçbir kimsede görülmeyen, şairin kendi muhayyilesinin malı olması demektir. Latîfî, şair Şarkî'den "Tarzında muhterî ve

⁷ Fatih Başpınar, Ömer Zülfe (2011): *Ziyâî, Kenzü'l-Esrâr*, Hacegan Akademi Kitaplığı, İstanbul.

⁸ Mehmet Çavuşoğlu (2003): "Beyit Derken", *Divanlar Arasında*, Kitabevi, İstanbul, s.17.

bikr-i fikre ve hayâl-i hâssa kâdirdir”, Mesîhî’den “Dikkat-i hayâlde **bikr-i fikre** kudretlidir”, Zâtî’den “Hayâlât u ma’ânîden ne **bikr-i fikr** ola ki anın tab’-ı pâk-i derrâki ana yetmemiş ola...”, diye bahseder. Âşık Çelebi ise Mecdî’yi “Çok **bikr manîye** dest urmuştur.” İfadesiyle zikr eder.⁹

Mine Mengi, divan şiirinin kuralcı yapısına, değişmez şiir geleneğine ve mecazlarına yöneltilen eleştirilere; “divan şairinin kendisinin de zaman zaman özellikle 17. yy’dan itibaren şiirde yenilik arayışı içinde olduğunu görüyoruz. Üzerinde sistematik bir biçimde düşünülmemiş olsa bile şiirde yeni bir söz söylemenin, daha önce kullanılmamış anlatım yolu bulmanın üslubun gereği olduğu, divan şiirinin kendi döneminde de fark edilmiştir.” şeklinde cevap vererek Nef’î, Nâilî, Nâbî ve Nedim gibi şairlerin “bikr-i mana, taze mazmun, bikr-i fikr” gibi kavramları kendi şiirlerinde kullanışlarını örnek beyitlerle ortaya koyar.¹⁰

Şiirde el değmemişlik, bikr-i mana, bikr-i fikr ve tarz-ı cedîd gibi ifadeler yukarıda adını zikrettiğimiz şairlerden çok önce yaşamış olan 16.yy şairi Mostarlı Hasan Ziyai’nin şiirlerinde yer almaktadır. O, yazmış olduğu her beytin daha önce söylenmemiş, safâ bahşeden orijinal söz ve hayallerle dolu olduğunu iddia eder.

Her beyti Ziyâ’inin olur **bikr-i safa-bahş**
Gûyâ takınır başlayıban nâza benefşe
(Divan/Gazel 424-7)

Şair Şeyh-i San’ân mesnevisinde de, şeyhin aşık olduğu Hıristiyan sevgilisinin güzelliğini el değmemiş mazmunlarla dolu olan kendi şiirine benzeter.

Bikr-i fikrim gibi ol duhter-i ter
Bir perî-rû idi makbûl-i beşer
(Şeyh-i San’ân Mesnevisi/461)

Ziyâi aynı düşünceyi bir başka beytinde; günümüzde, söylenmesinden kaçınılan söz, övgü veya açık saçık nükte anlamlarında kullanılan “yakası açılmadık söz” deyimiyile dile getirir.

Ey Ziyâ’î **yakası açılmadık söz**dür bu kim
Başa çıkmaz gül gibi çâk-ı girîbân etmeyen
(Divan/Gazel 338-5)

Şiirlerindeki yakıcı sözleri kendisinden önce hiçbir şairin söylemediğini dile getiren Ziyâ’î orijinallik iddiasında bulunur.

⁹ Harun Tolasa (2002): *Sehi, Latifi ve Aşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16.Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Akçağ, Ankara, s361, 365, 367.

¹⁰ Mine Mengi (2000): “Divan Şiiri ve Bikr-i Mana”, *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ, Ankara, s.22

Ashâb-ı şevk içinde bu muhrik edâları
Evvel Ziyâ'îyâ hele bir şâ'ir etmedi
(Divan/Gazel 485-5)

Yeni tarzda şiirler yazdığını da söyleyen Ziyâ'î, bu yeni tarzın eski şairleri ve onların yazmış olduğu bütün şiirleri unutturduğunu ifade eder. Belki de şair, bu beyitle divan şiirinde yeni bir tarz meydana getirme arzusunda olduğunu dile getirmektedir.

Eski eş'ârı hep unutturdu
Ey Ziyâ'î bize bu *tarz-ı cedîd*
(Divan/Gazel 57-5)

Aşık Çelebi, Meşâirü'ş-şuarâ'da yine bir Rumeli şairi olan Hayali Beğ'i anlatırken onun hayal gücünü ve yaratıcılığını, çok yükseklerde dolaşan bir avcı kuşa benzetir. Belligî de Aşık Çelebi'ye göre mania ve hayal avlayan bir şehbâzdır¹¹. Ziyâ'î, kendisinden önceki şairlerin şiir ormanında kaçırdıkları manaları usta bir avcı gibi tek tek avladığını söyler. O, eski şairlerin akıl edemediği mazmunlara şiirinde yer verdiği iddiasındadır.

Pîşe-i nazm içre çok vahşî kaçırmıştır selef
Ben erenler himmetinde eyledim bir bir şikâr
(Divan/Gazel 164-4)

Dolunayın etrafındaki ışık halkasını yani haleyi, “aya asılmış elek” olarak tasvir eden Ziyâ'î, bulduğu bu ince fikrin alışılmamış bir söyleyiş olduğunun farkındadır ve bu buluşunu, “fıkr-idakîk” olarak dile getirir.

Elek astı benim *fıkr-i dakîk*im hâleden mâha
Gece bahs-i ruhunda görsen anunla neler kıldım
(Divan/Gazel 280-4)

Ziyâ'î'nin şiiri yeni hayal ve tasavvurlarla doludur. Kar ve kış manzarasını çok renkli hayallerle anlattığı şitâiyye kasidesinde karın yağışını, felek değirmeninin fakirlerin karnını doyurmak için un öğütmesi şeklinde tasvir etmesini kendisi de turfe (yeni, hatta tuhaf) olarak nitelendirir.

Kar yağdıkça düşer hâtıra bu *turfe hayâl*
Âsiyâb-ı felek un attı ne gam yer fukara
(Divan/Kaside 2-7)

Ziyâ'î'nin yazdığı kasideler de alışılmış kaside tarzının dışındadır. O, kasidelerinde süslü ifade ve mübalağalı övgülerden uzak durur. Yazdığı, “hâne-i virâne” ve “sengistân” kasideleri, hem muhteva hem de şekil olarak farklılık göstermektedir. Bu iki kaside de

¹¹ Tolasa (2002:361)

sadece nesip bölümünden meydana gelmiş şiirler olup, tasviriden ibarettir. Bunlar herhangi birini övmek amacıyla yazılmayıp, şairin ahvalini anlattığı mizahi ve sembolik kasidelerdir. Kaside-i Hâne-i Virâne’de Ziyâ’î, oturmak zorunda olduğu viran evini tasvir ederken hem eviyle hem de kendisiyle alay eder. Bu ev yıkık dökük, 1800 penceresi, 250 kapısı olan, deliklerle dolu, fare, yılan, çıyan, akrep ve örümcek gibi haşaratın cirit attığı bir viranedir.

Fareler yer yer deliklerden çıkarmış başını
San temaşa edip istihzâ eder ben ahkârı

(Divan/Kaside 11-26)

Sengistân kasidesinde ise para kazanmak amacıyla gurbette taşlık bir yere yerleşen Mostarlı Ziyâ’î’nin sevemediği bu yerdeki sıkıntılarını, cennete benzettiği memleketine olan hasretini ve gurbette bulunmaktan duyduğu pişmanlığı anlatır.

Âdem olan cennetten eder mi nefret
Seng-i ta’n ursa yeridir bana yârân-ı vatan

(Divan/Kaside 9-17)

Ziyâ’î divanında gördüğümüz “sarı saçlı bir güzelden” bahseden beyit de onun söylenmemişi söyleme arayışlarının bir tezahürüdür. “Divan şairinin dünyasında güzel için sarılık, sarışınlık adeta yasak renktir. Herhalde Nedim tesiriyle olsa gerek 18. yy. şairlerinde sarı saça daha fazla tesadüf ederiz.”¹² Oysa Nedim’den çok önce 16. yy’da Mostarlı Ziyâ’î, 15. Yy.’da Tacizade Cafer Çelebi, 16. Yy.’da Tarîkî ve Lâmiî birer beyitle sarışın bir güzelden bahseden şairlerdir. Fatih Köksal, bu farklı söyleyişlerin çoğu divan şairinin öğünmeyi itiyat haline getirdiği bîkr-i manayı yakalamada önemli kıvılcımlar ve farklı hava teneffüs edebilme gayretleri olduğunu söyler¹³. Ziyâ’î de bu gayretle güzelin sarı saçlarının beyaz yüzüne düşmesini açık tenli sarı saçlı hristiyanların İslam ülkesini istila etmesi olarak tasvir eder. Bu tasvirde Ziyâ’î’nin bulunduğu coğrafyanın ve sarışın Rumeli güzellerinin de önemli tesiri olmalıdır.

Her kaçan kim yüzine ol saru kâküller düşer
Mülket-i İslâma san cünd-i benî asfer düşer

(Divan/Gazel 150/1)

Yine Ziyâ’î’nin;

Koynuma gir esirge kuzucağım
Bedenüm baştan ayağa beredir

(Divan/Gazel 133-3)

beytinde gördüğümüz şuhane, çapkın edanın ve “kuzucağım” ifadesinin sanki Nedim’i müjdeler bir hali vardır.

¹² Fatih Köksal (2002): “Eski Şiirimizin Nadide Güzelleri” *TÜBAR-* Bahar XI, s.165-166

¹³ Köksal (2002:168)

Sonuç

Verimli ve kabiliyetli bir Balkan şairi olan Mostarlı Ziyâ'î, sade ifadeleri, akıcı, orijinal ve etkileyici şiirleri ile Osmanlı şiir coğrafyasının Balkanlarda yetişen önemli şairlerinde biridir. O, çağdaşlarına göre daha cüretkar davranıp gelenekten ayrılmadan hayal dünyası çerçevesinde yenilik arayışları içine girmiştir. Böylece şiir vadisinde at koşturmada, kendisinden önceki şairlerden ve çağdaşlarından üstün olduğunu ispatlamak gayesiyle yeni söyleyişleri şiirlerinde kullanmıştır. Ancak bu gayret döneminde ilgi görmemiş, hatta belki de tuhaf bulunmuş, ancak 18. yy.'da Nedim ve takipçileri tarafından yenilik arayışları olarak rağbet görmüştür.

Kaynakça

CEHAJIC, Dzermal (1976), *Prilozi Zs Orjentalnu Filologiju*, Sarejevo:Orjentalnu Institut u Sarejevu.

ÇAVUŞOĞLU Mehmet (2003), “Beyit Derken”, *Divanlar Arasında*, İstanbul: Kitabevi.

GÜRGENDERELİ, Müberra (2002), *Hasan Ziyâî Hayatı Eserleri Sanatı ve Divanı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

_____ (2007), *Mostarlı Ziyâî Şeyh-i San'ân Mesnevisi*, İstanbul: Kitabevi.

İSEN, Mustafa (1994), *Künhü'l-ahbârın Tezkire Kısmı*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

KÖKSAL, Fatih (2002), “Eski Şiirimizin Nadide Güzelleri” *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*.

MENGİ, Mine (2000), “Divan Şiiri ve Bıkr-i Mana”, *Divan Şiiri Yazıları*, Ankara: Akçağ.

TOLASA Harun (2002), *Sehi, Latifi ve Aşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16.Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Ankara: Akçağ,

ZÜLFE, Ömer; BAŞPINAR, Fatih (2011), *Ziyâî, Kenzü'l-Esrâr*, İstanbul: Hacegan Akademi Kitaplığı.